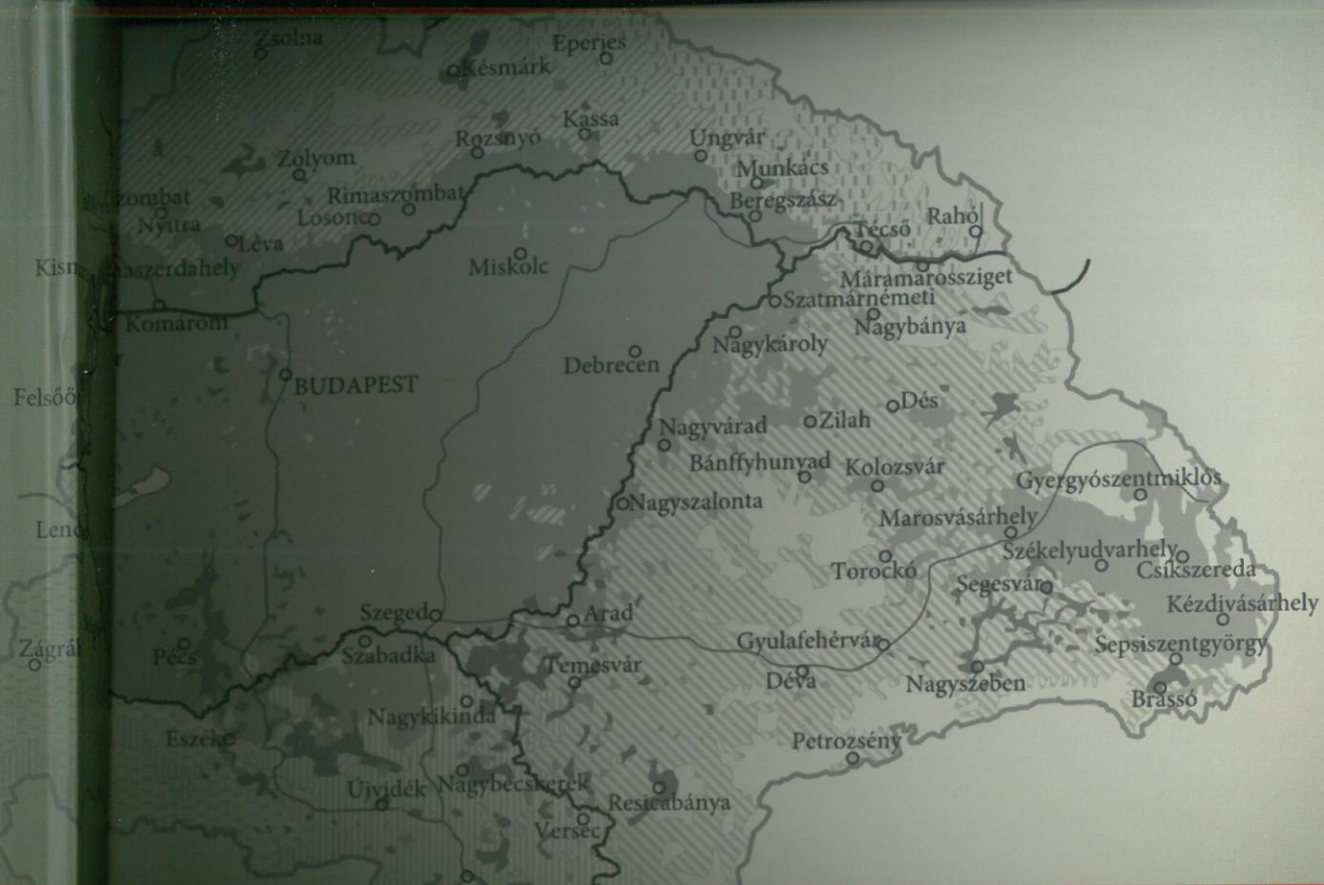

Az 1920-as trianoni békeszerződés következtében a magyarság mintegy harmada – összesen több mint 3 millió fő – az új Magyarországgal szomszédos országok állampolgára lett. Bár 1938 és 1941 között ez a helyzet módosult, 1945 után – apró eltéréssel – ismét az 1920-as határok álltak helyre. A magyarság jelentős része tehát immár több mint egy évszázada kisebbségi sorban él. E kötet témája az egyes régiók – Szlovákia, Kárpátalja, Erdély, Délvidék – magyarságának 1920 és 2020 közötti demográfiai, társadalmi, jogi, politikai és kulturális szempontú története. Szerzői a téma legjobb szakemberei, akik nemcsak a magyarországi, hanem a külhoni magyarság kutatóintézeteit és egyetemeit is reprezentálják. Írásaik, amelyek először előadás formájában hangzottak el a Magyar Tudományos Akadémia 2022. szeptember 22–23-ai konferenciáján, nemcsak a téma kutatóinak, hanem a magyar kisebbségek múltja és jelene iránt érdeklődőknek is bizvást ajánlható.

A MAGYAR KISEBBSÉGEK 100 ÉVE

ISBN 978-606-773-035-7

9 786067 730357

JK

Összeállította
ROMSICS IGNÁC

Szerkesztette
KOVÁCS KISS GYÖNGY

Borító
SZENTES ZÁGON

A MAGYAR KISEBBSÉGEK 100 ÉVE

A Magyar Tudományos Akadémia
II. FILOZÓFIAI ÉS TÖRTÉNETTUDOMÁNYOK OSZTÁLYÁNAK
2022. szeptember 22–23-ai konferenciáján elhangzott előadások
szerkesztett változata

KOMP-PRESS
Kolozsvár, 2023

A MAGYAR KISEBBSÉGEK 100 ÉVE

© Szerzők, 2023

© KOMP-PRESS

Megjelent a Magyar Tudományos Akadémia, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség és a Communitas Alapítvány, valamint a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.

Nemzeti
Kulturális
Alap

KORUNK – KOMP-PRESS

Kolozsvár, E. Grigorescu u. 52.

Telefon: 0040-264-335-035

Postacím: 400146 Cluj, C. P. 273, Romania

www.korunk.org

Felelős kiadó: KOVÁCS KISS GYÖNGY

Felelős szerkesztő: RIGÁN LÓRÁND

Korrektúra: DEÁK SZIDÓNIA

Számítógépes tördelés: BALÁZS JÚLIA

Készült a csíkszeredai Alutus Nyomdában

Felelős vezető: HAJDÚ ÁRON igazgató

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

A magyar kisebbségek 100 éve : A Magyar Tudományos

Akadémia II. Filozófiai és történettudományok

osztályának : 2022. szeptember 22–23-ai konferenciáján

elhangozott előadások : szerkesztett változata. - Cluj-Napoca :

Komp-Press, 2023

ISBN 978-606-773-035-7

323.1

TARTALOM

ZSOLDOS ATTILA	
Megnyitó	7
FREUND TAMÁS	
Köszöntés	9

HOSSZÚ TÁVÚ TENDENCIÁK: DEMOGRÁFIA, GAZDASÁG, TÁRSADALOM, ASSZIMILÁCIÓ

KOCSIS KÁROLY	
Államok és etnikai térszerkezet a Kárpát-medencében Versailles előtt és után	11
DEMETER GÁBOR – PÉNZES JÁNOS – PAPP ISTVÁN	
A területi egyenlőtlenségek változása az elmúlt 100 évben a Duna-medence területén – kitekintés a magyarok lakta határon túli régiók gazdasági fejlettségének változásaira (1910–2010)	25
TÁTRAI PATRIK	
Az etnikai rétegződési rendszerek átalakulása a Kárpát-medencében 1910 és 2011 között ...	43
CSERNICSKÓ ISTVÁN	
Nyelvpolitikai rezsimek a Kárpát-medencében 1920–2022 (a magyar nyelv státusának változásai tükrében)	57

A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI IDŐSZAK (1920–1938)

SZARKA LÁSZLÓ	
Multietnikus nemzetállamok, nagyhatalmi forgatókönyvek a versailles-i Közép-Európában. Közösségépítés, kisebbségvédelem és revízió	69
SIMON ATTILA	
Az elutasítástól az elfogadásig. A szlovákiai magyar társadalom változásai két háború között	81
SZAKÁL IMRE	
Magyarok a csehszlovák Kárpátalján	91
K. LENGYEL ZSOLT	
Kényszerű középúton. Erdélyi magyarok Nagy-Romániában 1920–1940	99
DÉVAVÁRI ZOLTÁN	
Kiűtkeresés. A délvidéki magyar kényszerkisebbségi politika két évtizede (1918–1941) ...	111

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚBAN (1938–1947)

ROMSICS IGNÁC	
Trianon revíziója és megisméltlése, 1938–1947	121
SZEGHY-GAYER VERONIKA	
Dél-szlovákiai magyar közalkalmazottak a változó világban – kassai esettanulmány a személyi kontinuitás kérdéséről, 1938–1948	137
BRENZOVICS LÁSZLÓ	
Kárpátalja az első bécsi döntéstől a párizsi békéig	147
L. BALOGH BÉNI	
Észak-Erdély–Dél-Erdély: magyarok többségben és kisebbségben	155
A. SAJTI ENIKŐ	
„Kis-Bácskából süvít a szél...” Magyarok és szerbek, 1941–1947	163

AZ ÁLLAMSZOCIALIZMUS IDŐSZAKA (1947/48–1989)

FÖLDES GYÖRGY	
Magyarország és a határon túli magyarság 1948–1989	171
POPÉLY ÁRPÁD	
A magyar kisebbség a pártállami évek Csehszlovákiájában 1948–1989	181
MOLNÁR D. ERZSÉBET	
Kárpátalja az államszocializmus időszakában. Megszállás és bekebelezés	191
NOVÁK CSABA ZOLTÁN	
A szocialista nemzetépítés és integráció között. Az RKP magyarságpolitikája 1948–1989	199
VUKMAN PÉTER	
A magyar–jugoszláv kapcsolatok és a délvidéki magyarok a békekötés után	209

A RENDSZERVÁLTÁS ÓTA (1990–2000)

BÁRDI NÁNDOR	
A budapesti kormányzatok magyarságpolitikája, 1988–2022	219
ÖLLÖS LÁSZLÓ	
Magyar stratégiák 1989 után Pozsonytól Kassáig	237
FEDINEC CSILLA	
A kisebbségi kérdés az ukrán államban: a kárpátaljai magyarok példája	245
HORVÁTH ISTVÁN	
„Jogot igen, státust nem!” – a romániai etnopolitikai rezsim 1989 után	255
SZERBHORVÁTH GYÖRGY	
A háborús ellenállástól az újabb egypártrendszerig. A vajdasági magyarság 1990 és 2020 között	265

A KISEBBSÉGKUTATÁS HELYZETE: EREDMÉNYEK, TEENDŐK, KUTATÁSI IRÁNYOK

EGRY GÁBOR	
A dekonstrukción túl? Lehet-e a kisebbségtörténetből új, nagy történeti elbeszélés?	275
GAUCSÍK ISTVÁN	
A szlovákiai magyar történetírás eredményei és feladatai (avagy folyamatosság és megszakítottság erezeit)	287
FODOR JÁNOS	
Az erdélyi magyar történetírás műhelyei 1920–1989 között – vázlat	297
GIDÓ ATTILA	
Az erdélyi zsidók jelenkori történetének kutatása	305
ABLONCZY BALÁZS	
Zárszó: Kisebbségtörténet, nemzeti történetírás, global history	315

ZSOLDOS ATTILA MEGNYITÓ

Tisztelt Hölgyek, Urak!

Örömmel köszöntöm a Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai és Történettudományok Osztályának a holnapi napra is átnyúló mai rendezvényén megjelenteket, s külön örömmel Freund Tamás akadémikust, a Magyar Tudományos Akadémia elnökét, aki naptára zsúfoltsága ellenére is talált időt arra, hogy megtisztelje konferenciánkat köszöntőjével, ezzel is jelezve: Akadémiánk kiemelkedő jelentőségűnek ítéli a szülőföldjükön kisebbségbe szorult Kárpát-medencei magyar közösségek sorsa alakulásának tudományos igényű vizsgálatát.

A középkor történetének kutatójaként egy egészen más világban érzem otthonosan magam, mint amellyel konferenciánk foglalkozik. A középkorban ugyanis éppen fordított volt a helyzet: a Magyar Királyság területén belül éltek kisebbségi csoportok, biztosítva az ország etnikai, nyelvi és vallási sokszínűségét. Azt nem állíthatom, hogy e közösségek együttélése a többségi magyarsággal minden esetben olyan harmonikus lett volna, amint azt a magyar hagyományos világ talán legjobb ismerője, Akadémiánk levelező tagja, Mikszáth Kálmán egy *bon mot*-ja sugallja. A *Prakovszky, a siket kovács* azon részletéről van szó, amelyben két magyar kisnemes azon tanakodik, hogy egy morva vállalkozó vajon alkalmas kérője lehet-e egyikük lányának, s végül arra jutnak: „csak olyan jóra való magyar ember volna, mint mi, ha tótul tudna”.

Tény mindenestre, hogy a középkorban nem nyelvében élt a nemzet, hanem királyában, s az együtt élő közösségek közötti feszültségek felkeltéséhez a vallás sokkal inkább kéznél lévő eszköz volt, mint a nyelvi vagy etnikai különbségek hangsúlyozása. Az Árpád-kor Magyarországon élt muszlim közösségeknek például, amennyire forrásaink betekintést engednek e kérdésbe, sosem kellett nehézségekkel szembenéznük azért, mert etnikai eredetük a Volgai Bolgárország vagy éppen a mai Üzbegisztán területén egykor létezett Hvárezm irányába mutatott, abból azonban származhattak bajok, hogy az iszlám hívei. Olykor származtak is, mert a középkori kereszténység és egyháza számos erénnyel ékeskedett ugyan, ám a vallási türelem nem tartozott ezek közé. Így esett, hogy Kálmán király törvényei nem sok kétséget hagynak affelől, hogy az uralkodó szándékai szerint a magyarországi muszlim közösségek előtt csak a teljes beolvadás, a vallási és etnikai identitás maradéktalan feladásának útja áll nyitva. A király rendkívüli körülményeként mi sem jellemzőbb, mint hogy a törvényekben megfogalmazott tilalmak valóságos katalógusát adják az iszlám vallási előírásainak, miközben az említett program megvalósításának érdekében olyan, meglepően modernnek ható hatalmi technikák tűnnek fel,